

„Az én virágom tiszteletet parancsoló...”

BESZÉLGETÉS PAP JÓZSEFFEL

– *Pap József az orvosi pálya mellett – párhuzamosan – választotta a költői hivatást. Kiegészíti a kettő egymást? Akadályozza? Segíti?*

– Érdekes tanulmányi téma volna az orvosi-írói viszonylat taglalása, különösen olyan jelentős és eltérő alkotókat választva a vizsgálódás tárgyául, mint például Németh László, Csáth Géza, Csehov. Persze, a problémakört ki is lehetne szélesíteni. Ma már rengeteg olyan író tartunk számon, akik nem irodalmi „képesítésben” részesültek (mérnökök, kutatók, különféle technikumokat végeztek vagy valamiféle kényszerűségből képzettség nélküliségben megrekedtek); őket is az én kategóriámba sorolnám be egy ilyen vizsgálat keretében. Azt se tévesszük szem elől, hogy seregnyi irodalmi képzettségű értelmiséginek eszébe sem jut az íróvá érés, noha feltételezhetjük, hogy olyasféle ambícióval kezdte el irodalmi tanulmányait. Nyilván sokan idejében belátják, hogy az írás nem tanulmányi, hanem alkati kérdés, s alapjában véve a gének határozzák meg. A többi tényező, mint a képzettség, a hivatástudat, a társadalmi szerepvállalás, a sikerélmények vagy vereségek nyilván befolyásolják valamelyest az író személyiségének a formálását és írói súlyát, de nem döntő fontosságúak. Hányan osztottak Szolzsenyicin sorsában, mégis csak neki adatott meg annak írói kifejezése. (Különb, ha nem tévedek, ő is mérnöknek tanult.) Ami lényeges az íróvá válásban, azt örökli az ember, s az legtöbbször még kedvezőtlen, ínséges körülmények között sem sorvad el.

Nos, ami engem illet, kettős pályám vége felé közeledve, s immár visszafelé tekintve, elmondhatom, hogy a költői az, amelyhez szív szerint ragaszkodom, amely még ma is elragad és alkotásra készít; az orvosi, habár nem mondható sikertelenek, és ragaszkodtam is hozzá, ma már teljesen hidegen hagy, mintha nem áldoztam volna rá fiatalságom legszebb éveit (háttérbe szorítva magamban a költőt) meg egész munkakoromat. Igaz, az irodalmi érdeklődés volt a koraiabb, még a gimnázium padjában kezdődött, s akár egy nagy szerelem, végig heves szenvedéllyel töltött el. Amikor ezt vallo, nemcsak az írás áldásos pillanataira gondolok, hanem azokra a meghitt és bensőséges élményekre, felismerésekre, rádöbbenésekre is, amelyeket én a költészet, a költői megélésnek érzek, és a magam számára ugyanolyan értékesnek tartok, mint a megírt művet.

– *Talán az orvosi hivatás tette „szófukar” költővé? Hiszen költészetét a tömörségre törekvés jellemzi, a gondolat lecsupaszítása, a költői eszközök nagyon takarékos kezelése.*

– Inkább szeretem megélni a verset, mint megírni. Ez kielégít. Az előbb említett ritka, áldásos pillanatoknak a formába merevítése – a szilveszteri ólomöntéshez hasonlóan – eredményezi költészetem tervezetlen rövid lírai sorait. Mindig is kerülni akartam az öregségre jellemző bőbeszédűséget. Bár az is igaz, hogy a rövid versekkel kevésbé tudtam kommunikálni, mert a közönség ezeket nem érthette meg úgy, mint a hosszabb költeményeket. Ezért születtek olyan hosszú versek is, mint például a Triptychon.

– *A tömörség, a gondolat minél frappánsabb kifejezése iránti rokonszenv bizonyítéka a haiku-sorozat?*

– A haiku nemcsak a tömörítés gyakorlása, hanem a megvilágosodás pillanatainak a megformálása is. Például egy ilyen pillanat:

*Csak mosolyom van,
És feléd nyújtott kezem.
Az nincs – fegyverem.*

– *A két hivatás közötti választás is a „megvilágosodás pillanatának” eredménye volt?*

– Nem különíteném el a kettőt egymástól. Az orvosi képzettség, annak hivatás-szerű gyakorlása befolyásolta az írói alkotómunkát. Itt nem a „két műszak”-kal járó kimerítő teherre gondolok, a munkahelyhez kötöttségre, a mindennapi helytállásra, mert ezek mégiscsak technikai velejárai a másik – nem írói – hivatásnak, hanem a másik hivatásnak – az orvosinak tehát vagy bármi másnak – alkotás-lélektani, magatartás-beli stb. hatására az írói tevékenység folyamatában. A rejtett, tudattalan összefüggések kibogozására én nem vállalkozhatom. Ahhoz kívülről személy s talán éppen lélek-búvár szükségeltetik. Amit a bőrömnön éreztem, tapasztaltam kettős pályám során, azt röviden így összegezhetném: az orvosi hivatás hol béklyóm volt, hol meg felszabadítóm. Különbőféle esztétikák, irányzatok, áramlatok helyett az ember felé, az emberi lét és létezés kérdései felé terelte érdeklődésemet, fegyelemre, mértéktartásra, elmélyültségre, óvatosságra intett, kétkedővé tett, olyanná, aki a jelenségek árnyékos oldalát szemléli és fürkészi, noha eredendően játékos, szertelen, „csikói tűzben ficáncoló” hajlamai vannak.

– *Vannak versek is erre bizonyítékul?*

– Ilyen sorokat köszönhetek orvosi hivatásomnak: *Mindennapi gondom: Szemed karikája. Továbbá: Mielőtt munkába indul / Körüljárja a kertet (ahogyan én a betegeimet, tenném hozzá magyarázatul, de ez már szószátyárkodás volna). És sorolhatnám az Arctalan szomorúságot, a Szögletek közé horpad a létet, a Házak kifordult szeme fehéjét, és azt, hogy Szerelmünk ártatlan ujjai letöredeztek, hogy A véget nem érő játék / Megszakadt szembogarában, s még azt is, hogy ...a te lágyékd hínárosa lesz a hely, ahol végül is örökre földet érek. És az orvosi hivatásom szorított Kényszerű viszonyba: a virággal / mert észre kellett vennem. / Az emberrel / mert el is kell szenvednem. És hadd idézzem az Itt című versemből az Égbélyőzta [...] / Gyámolításra szoktatott / Betört foglyainak szívéből virágzó táj látványát. De hát mi ez? Magasztalás? Kedvcsinálás az orvosi pályához? Nem. Véletlenül sem ez a célom.*

– *Költészetében gyakori motívum a virág, a kert, a madár. Lelki alkatából fakadó, természetes derű ez? Hiszen a körülmények nem sugallják ezt az életfelfogást.*

– Erőszakolt derű ez. Egy másik megfogalmazásomban: *Súrtított derű.* Mindenképpen olyan, amit akaratlagon ér el, vív ki az ember. A virág, a kert, a derű, a madár gyakran szinte programszerűen bukkan fel költészetemben (és még hány költőében a világ minden táján), mint egy általános érvényű szimbólum, metafora, amelynek elkötelezettje vagyok. De nem ám a „széplélek” betegesen érzékeny vagy hamisan pompázó virága az enyém, hanem a mából, a mi világunkból sarjadt virág, amilyenről már Ady is vallott („Ma is virág és kard is a virág”). Szükségünk van erre a virág-kardra, mert a nem-virágkard minden korszerű változatában csak tetéznék az erőszakot, a borzalmat, az elálatiasodást. Az én virágom tiszteletet parancsoló, eltiporhatatlan erkölcsi erő, ám anélkül, hogy maga erőszakos lenne. És ragaszkodunk a kerthez, még ha nem is privát tulajdonunk: *Nem a mi kertünk; / mi csak gondozzuk. No meg / élvezzük, persze.* – vallja egyik haikum.

– *Utolsó kötete 1987-ben jelent meg; a Jegy. Azóta tragikus mélységekbe süllyedt a költőt körülvevő világ. Születtek, születhettek-e azóta újabb költemények?*

– Erre is verssel válaszolnék, amelyet 1992 decemberében írtam, és Vitězslav Nezval vendégszövegét is segítségül kértem.

Kaptam – adom

*Fuldokolva
a reménytelenségben
a cseh Nezval
– utolsóként a múlt
biztos emlékeibe
fogódzott, mondván:*

„Angyal-lajtorja az
út a gyönyörhöz
remény lépdél föl rajta”

*S nekem a verse most
– hogy, hogy nem, de éppen most –
az övéhez mérhető elveszetségünkben,
a kezembe került.*

Jó t é k o n y ü z e n e t

Sietve továbbadom.

– „Hatvanévesen” című versében írja: „A bölcsék bizonytalanok, / és nemcsak idejük, / merszük sincs már / kőbe vésni észlelésüket.” Egy költői pálya summázata ez a borús eszmefuttatás?

– Mindig valami jobbat remélek. Semmit sem gondolok egészen végig. Elég eljutni ahhoz, hogy megsejtssem a végkifejletet. Akkor abbahagyom, mert ijeszt a végkifejlet. A megsejtettnek a küszöbén még meggondolhatom magam: jobbra vagy balra fordulhatok, belevethetem magam a kusza bizonytalanba – vagy reménykedőbbben mondva, a költészet széles folyamába –, s onnét egy verssel bukkanok fel vagy nélküle, de mindenképpen tisztábban látva és megkönnyebbülve.

Újvidék, 1993. december 2.

Erdélyi Erzsébet – Nobel Iván